

УРОКИ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: 1916-2016 РР.

Бедрак Н.М.

здобувач кафедри соціальних теорій

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДОСВІД ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА У КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ

Виконання країнами Вишеградської четвірки «копенгагенських критеріїв» (швидше за інші пострадянські країни), необхідних для визнання з боку європейських структур готовності до подання заявки на вступ до ЄС свідчить про актуальність та важливість їх досвіду для інституціоналізації політичного представництва в Україні.

Досвід політичних трансформацій у пострадянських країнах з кута зору подолання проблем у процесі демократизації в Україні досліджувався у роботах В. Бурдяк, В. Горбатенка, Г. Зеленько, М. Кармазіної, О. Ковальової, А. Колодій, М. Михальченка, С. Наумкіної, І. Сала, Д. Ткача, Т. Федорчак, Д. Яковлева, В. Якушика, ін.

Інституціоналізація політичного представництва у країнах Центральної та Східної Європи починається з пошуку адекватної моделі представництва, альтернативної радянському зразку. Незворотні процеси розпаду СРСР сприяли розвитку демократії та свободи, але, водночас спричинили загрози дестабілізації на європейському континенті та невизначеності подальшого ставлення радянського (а згодом і пострадянського) керівництва щодо незалежних, демократичних країн ЦСЄ. Саме тому 15 лютого 1991 року у Вишеграді (Угорщина) Президенти Чехословаччини та Польщі Вацлав Гавел та Лех Валенса і прем'єр-міністр Угорщини Йозеф Антал проголосили політичну співпрацю трьох держав з метою виходу з-під радянського впливу та приєднання до Європейського Союзу. Після відокремлення Словаччини у 1993 році Вишеградська група складається з чотирьох країн-членів.

На думку І. Сала «Наявність у країнах Вишеградської групи на початкових стадіях демократичних трансформацій принципової

визначеності в середовищі політичної еліти за підтримки громадськості щодо запровадження саме ліберально-конституційної моделі демократії визначило напрями перетворень політичної системи суспільства» [1].

Країнам Вишеградської групи вдалось досить швидко сформуванати демократичну модель політичного представництва. При цьому одна із основних суперечок розгорталась навколо вибору системи правління – президентської, парламентської чи змішаної. У результаті три країни (Чехія, Словаччина, Угорщина) утворили парламентську модель, а Польща обрала змішану – парламентсько-президентську модель.

Враховуючи досвід інституціоналізації політичного представництва у країнах Вишеградської групи можна стверджувати, що особливої ваги у цьому процесі набувають наступні фактори. По-перше, розвиток громадянського суспільства. Дієві інституції громадянського суспільства сприяють контролю суспільства над владою, і, навпаки, низький рівень довіри громадян до органів державної влади та місцевого самоврядування стає на заваді реформ. Інституціоналізація політичного представництва передбачає високий рівень політичної активності та участі громадян, подолання радянської спадщини, формування інституцій громадянського суспільства та їх взаємодію з метою вироблення альтернативної політики, спрямованої на реалізацію суспільного інтересу. Інституції громадянського суспільства виступають повноправними партнерами держави у процесі політичного представництва, але при цьому вони мають бути незалежними від держави суб'єктами, які здатні до самоорганізації. Саме тому, не можна недооцінювати потенціал громадянського суспільства у забезпеченні інституціоналізації політичного представництва.

У системах політичного представництва країн Вишеградської групи існують і певні відмінності. Зокрема, «...в Угорщині главу уряду обирає парламент за пропозицією президента. Водночас, це означає прийняття парламентом урядової програми. У Чехії президент призначає прем'єр-міністра, а за його поданням – склад уряду, який не пізніше як у 30-денний термін має порушити перед палатою депутатів питання про довіру. У Польщі процедура формування уряду розпочинається з призначення президентом прем'єр-міністра, за його поданням – членів уряду, а наступним кроком є представлення сейму урядової програми новопризначеним прем'єр-міністром. І лише у разі схвалення програми простою більшістю голосів депутатів уряд вважається сформованим» [1].

Виборчі моделі у країнах Вишеградської групи поділяються на мажоритарні (президентські вибори) та пропорційні і змішані (вибори парламентів). Вони характеризуються альтернативністю та конкуренцією кандидатів та партій.

У Польщі на законодавчому рівні регламентуються питання фінансування політичних партій, що забезпечує певну рівність суб'єктів виборчого процесу та прозорість електоральних кампаній. У Польщі на парламентських виборах 25 жовтня 2015 року перемогла опозиційна партія «Право і справедливість» (37,6%), всього до парламенту пройшло 5 партій: «Громадянська платформа» (24%), рух Павла Кукіза (8,8%), ліберальна партія «Сучасна» (7,6%), Польська селянська партія (5,1%) [2].

В Угорщині на парламентських виборах 6 квітня 2014 року перемогла партія прем'єр-міністра Віктора Орбана «Фідес» (66,8%), на другому місці ліволіберальний блок п'яти партій (19,1%), на третьому праворадикальна партія «Йоббік» (11,5%), на четвертому – «зелені» (2,5%) [2].

У Словаччині на дострокових парламентських виборах 10 березня 2012 року до Національної ради потрапило шість політичних сил. Перемогла ліва опозиція КУРС – СД (44,4%), на другому місці – Християнські демократи (8,8%), третьою стала нова політична партія «Звичайні люди та незалежні особистості» (8,56%), четверте місце посіла партія «Міст – Гід» (6,9%), а п'яте та шосте місце посіли, відповідно «Словацька демократична і християнська унія – Демократична партія» (6,1%) та «Свобода і солідарність» (5,8%) [2].

У Чехії на дострокових парламентських виборах 25-26 жовтня 2013 року до парламенту потрапили сім партій. Перемогла Чеська Соціал-демократична партія (20,4%). Слід відзначити, що цій партії пророкували значно більший результат. На другому місці – партія «Так 2011» з результатом 18,6%, третє місце посіли комуністи (14,9%), четвертою стала партія ТОП 09 (11,99%), п'ятима представники Громадянської демократичної партії з результатом 7,7%, на шостому місці – партія «У світ прямої демократії» (6,88%), на сьомому – Християнсько-демократичний союз – Чехословацька народна партія (6,78%) [2].

Отже, процес інституціоналізації політичного представництва у країнах Вишеградської четвірки переконливо демонструє, що демократизація пострадянського політичного простору може бути успішною за виконання декількох важливих умов. По-перше, вона неможлива без демократизації виборчого процесу та формування

справжньої багатопартійної політичної системи. По-друге – без інституціоналізації громадянського суспільства та підвищення політичної активності громадян.

Процес інституціоналізації політичного представництва у пострадянських країнах – це становлення організаційних та правових структур влади, які презентують соціальні та політичні групи суспільства, відображають їх інтереси. Він проходить етапи лібералізації (впровадження основних свобод, гарантії прав індивідів, демонтаж радянської системи представництва, вільні вибори, багатопартійність), демократизації (обрання моделі демократичного представництва, конфлікти між політичними гравцями, обумовлені плюралізмом соціальних груп та конкуренцією між ними та їх представниками), консолідація (визначення стратегічного напрямку внутрішньо – та зовнішньополітичного курсу, адаптація громадян та політичних акторів до обраної демократичної моделі представництва). Наслідком інституціоналізації політичного представництва для країн Вишеградської групи стало не лише подолання радянської спадщини «квазі-парламентаризму», але й виконання амбітного завдання – євроатлантичної інтеграції.

Таким чином, досягнення мети європейської інтеграції країнами Вишеградської четвірки стало можливим завдяки стабільному та ефективному функціонуванню інститутів політичного представництва – від політичних партій до парламентів. Враховуючи успішність проекту демократизації та інституціоналізації політичного представництва у країнах Вишеградської четвірки, їх приклад може стати важливим зовнішнім чинником акселерації реформ в Україні.

Література

1. Сало І. С. Політичні системи країн Вишеградської групи: досвід трансформації [Електронний ресурс]/ І. С. Сало // Стратегічна панорама. – 2006. – № 1. – Режим доступу: http://www.niisp.org/vydanna/panorama/2006_1.php
2. The Visegrad group [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Вишеградської групи. – Режим доступу: <http://www.visegradgroup.eu/search?searchStr=election&go>